

सद्धर्मपुण्डरीकसूत्रम्
औपम्यपरिवर्तः
(глава 3, отрывок)
Притча о горящем доме.

puṇḍarīka *n* - белый лотос;
aupamyā *n* - подобие, сходство, сравнение;
parivarta *m* - вращение, промежуток времени, год, перемена; раздел, глава книги;

एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत्

āyusmant - долгоживущий, долговечный, почтенный (в обращении к царю или почитаемому лицу);

ननु ते मया शारिपुत्र पूर्वमेवाख्यातं

यथा नानाभिनिर्हारनिर्देशविविधहेतुकारणनिदर्शनारम्बणनिरुक्त्युपायकौशल्यैर्नानाधिमुक्तानां सत्त्वानां

नानाधात्वाशयानामाशयं विदित्वा तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धो धर्मं देशयति।

abhinirhāra *buddh. m* - достижение, выполнение, совершение; осуществление; постижение;
nirdeśa *buddh. m* - объяснение, разъяснение;
nidarśana *buddh. n* - показ, демонстрация, проявление;
ārambaṇa *buddh. n* - основа, основание
nirukti *buddh. f* - объяснение, разъяснение, истолкование;
upāyakauśalya (upāya-kauśalya) *n buddh.* - искусство уловок;
adhimukta *buddh.* - жаждущий ч.-л., интересующийся ч.-л. (мирским);
dhātu *m* - элемент, составная часть; *buddh.* психо-физические составные элементы личности; мощи, реликвия; мир, вид существования;
āśaya *buddh. m* - намерение, умысел, желание; основа, основание, местопребывание; склонность, предпочтение;
tathāgata - "Татхагата"; поступающий так, ведущий себя подобным образом; Будда Шакьямуни; последователи Будды;
arhant - заслуживающий, достойный; *m* - уважаемое лицо, знаменитость;
samyak-saṃbuddha - достигший полного просветления;
√deśaya *buddh.* - учить, сообщать; показывать;

इमामेवानुत्तरं सम्यक्संबोधिमारभ्य सर्वधर्मदेशनाभिर्बोधिसत्त्वयानमेव समादापयति।

ārabhya *buddh. abs.* - ссылаясь на к.-л., имеющий отношение к к.-л.;
deśanā *buddh. f* - проповедь, поучение, наставление;
sam-āvdāpaya *buddh.* - побуждать к ч.-л., принуждать, способствовать;

अपि तु खलु पुनः शारिपुत्र औपम्यं ते करिष्यामि अस्यैवार्थस्य भूयस्या मात्रया संदर्शनार्थम्।

saṃdarśana *n* - явление; проявление, выражение; рассмотрение, показ;
bhūyasyā mātrayā *buddh. In. adv.* - в наибольшей мере, в большой степени;

तत्कस्य हेतोः? उपमया इह एकत्या विज्ञपुरुषा भाषितस्यार्थमाजानन्ति॥

upamā *f* - сравнение; сходство, подобие;
ekatya *buddh.* - некоторый, кто-нибудь;

तद्यथापि नाम शारिपुत्र इह स्यात् कस्मिंश्चिदेव ग्रामे वा नगरे वा निगमे वा जनपदे वा जनपदप्रदेशे वा राष्ट्रे वा राजधान्यां वा

tad-yathā-apī nāma *buddh. adv.* - так, как если бы;
nigama *m* - город;
janapada *m* - страна, земля, государство;
gāṣṭra *m, n* - государство, страна;
rājadhānī (rāja-dhānī) *f* - столица;

गृहपतिर्जीर्णो वृद्धो महल्लकोऽभ्यतीतवयोऽनुप्राप्त आढ्यो महाधनो महाभोगः।

mahallaka *buddh.* - старый, старший;
abhyatīta (p.p. om abhi-ati√i) - прошедший, минувший; мертвый;

महच्च्वास्य निवेशनं भवेदुच्छ्रितं च विस्तीर्णं च चिरकृतं च जीर्णं च द्वयोर्वा त्रयाणां वा चतुर्णां वा पञ्चानां वा प्राणिशतानामावासः।

niveśana *n* - дом, жилище;

एकद्वारं च तन्निवेशनं भवेत्। तृणसंछन्नं च भवेत्।

विगलितप्रासादं च भवेत्। पूतिस्तम्भमूलं च भवेत्।

vi√gal I P. - течь; падать, рушиться; трескаться;

prāsāda *m* - терраса; верхний этаж высокого здания, большое каменное здание, храм;

stambha *m* - столб, колонная; опора;

संशीर्णकुञ्जकटलेपनं च भवेत्।

saṁśīrṇa (p.p. *om* saṁ√śī) - разрушенный, разбитый;

kuṇḍya *n* - стена;

kaṭa - циновка, перегородка;

lepana *n* - штукатурка; мазь, притирание;

तच्च सहसैव महताग्निस्कन्धेन सर्वपार्श्वेषु सर्वावन्तं निवेशनं प्रदीप्तं भवेत्।

skandha *m* – плечо; ствол дерева, толстая ветвь; раздел, глава; масса, большое количество; пять объектов чувств; пять составных элементов бытия, пять причинно обусловленных компонентов всего сухого;

sarvāvanta - полный, целый, весь;

pra√dīp IV Ā. - сиять, сверкать; гореть, пылать; загораться;

तस्य च पुरुषस्य बहवः कुमारकाः स्युः पञ्च वा दश वा विंशतिर्वा।

kumāraka - молодой; *m* мальчик, юноша;

स च पुरुषस्तस्मान्निवेशनाद् बहिर्निर्गतः स्यात्॥

अथ खलु शारिपुत्र स पुरुषस्तं स्वकं निवेशनं महताग्निस्कन्धेन समन्तात् संप्रज्वलितं दृष्ट्वा भीतस्त्रस्त उद्विग्नचित्तो भवेत्

samantāt *adv.* - отовсюду, со всех сторон;

√tras (I P., p.p. *trasta*) - дрожать, бояться;

ud√vij (VI Ā., p.p. *udvigna*) - бояться, дрожать, испытывать ужас;

एवं चानुविचिन्तयेत्-प्रतिबलोऽहमनेन महताग्निस्कन्धेनासंपृष्टोऽपरिदग्धः

pratibala - равный, подобный (по силе), способный на ч.-л.;

क्षिप्रमेव स्वस्तिना अस्माद् गृहादादीप्ताद् द्वारेण निर्गन्तुं निर्धावितुम्।

nir√dhāv I P. - выбегать;

अपि तु य इमे ममैव पुत्रा बालकाः कुमारका अस्मिन्नेव निवेशने आदीप्ते

तैस्तैः क्रीडनकैः क्रीडन्ति रमन्ति परिचारयन्ति,

krīḍanaka *m* - игрушка; *n* игра;

paricāraya (caus. *om* pari√car) *buddh.* - развлекаться, забавляться, веселиться;

इमं चागारमादीप्तं न जानन्ति न बुध्यन्ते न विदन्ति न चेतयन्ति नोद्वेगमापद्यन्ते,

संतप्यमाना अप्यनेन महताग्निस्कन्धेन महता च दुःखस्कन्धेन स्पृष्टाः

समाना न दुःखं मनसि कुर्वन्ति, नापि निर्गमनमनसिकारमुत्पादयन्ति॥

manasi √kar - помнить; размышлять, обдумывать;

स च शारिपुत्र पुरुषो बलवान् भवेद् बाहुबलिकः।

स एवमनुविचिन्तयेत्-अहमस्मि बलवान् बाहुबलिकश्च।

यत्त्वं सर्वानिमान् कुमारकानेकपिण्डयित्वा उत्सङ्गेनादाय अस्माद् गृहान्निर्गमयेयम्।

√piṇḍaya - скатывать в шар; собирать, соединять;

utsaṅga *m* - колени; объятие; объединение;

स पुनरेवमनुविचिन्तयेत्-इदं खलु निवेशनमेकप्रवेशं संवृतद्वारमेव।

कुमारकाश्चपलाश्चञ्चला बालजातीयाश्च। मा हैव परिभ्रमेयुः।

capala - подвижный; непостоянный, переменчивый

sañcala - подвижный, непостоянный, ветреный;

bāla-jātiya (bāla-jātiya) - детский, незрелый, ребячливый, несерьезный, глупый;

mā haiva (mā ha-eva) + opt., fut., pracs. - выражение опасений и страхов, неуверенности в будущем;

तेऽनेन महताग्निस्कन्धेनानयव्यसनमापद्येरन्।

anaya m - несчастье, беда;

यन्नूनमहमेतान् संचोदयेयम्।

sañcodaya (caus. om sañcod) - подгонять, торопить;

इति प्रतिसंख्याय तान् कुमारकानामन्त्रयते स्म-आगच्छत भवन्तः कुमारकाः निर्गच्छत।

pratisaṅkhyāya buddh. abs. - решив, обдумав ч.-л.;

āmantraya Ā. - обращаться, окликать, звать;

bhavant buddh. - уважаемый, почтенный;

आदीप्तमिदं गृहं महता अग्निस्कन्धेन।

मा हैवात्रैव सर्वेऽनेन महताग्निस्कन्धेन धक्ष्यथ, अनयव्यसनमापत्स्यथा।

अथ खलु ते कुमारका एवं तस्य हितकामस्य पुरुषस्य तद्भाषितं नावबुध्यन्ते

नोद्विजन्ति नोत्त्रसन्ति न संत्रसन्ति न संत्रासमापद्यन्ते, न विचिन्तयन्ति न निर्धावन्ति

uttras I P. - дрожать, бояться;

sañtrāsa m - страх, ужас перед ч.-л.;

नापि जानन्ति न विजानन्ति किमेतदादीप्तं नामेति।

अन्यत्र तेन तेनैव धावन्ति विधावन्ति, पुनः पुनश्च तं पितरमवलोकयन्ति।

तत्कस्य हेतोः? यथापीदं बालभावत्वात्॥

bālabhāva (bāla-bhāva) m - детство, незрелость; невежество, неосведомленность;

अथ खलु स पुरुष एवमनुविचिन्तयेत्

आदीप्तमिदं निवेशनं महताग्निस्कन्धेन संप्रदीप्तम्।

मा हैवाहं चेमे च कुमारका इहैवानेन महाताग्निस्कन्धेन अनयव्यसनमापत्स्यामहे।

यत्त्वहमुपायकौशल्येनेमान् कुमारकान् अस्माद् गृहान्निष्क्रामयेयम्।

स च पुरुषस्तेषां कुमारकाणामाशयज्ञो भवेत्, अधिमुक्तिं च विजानीयात्।

āśaya m - место, место жительства, buddh. намерение, умысел, желание; основа, основание, местопребывание; склонность, предпочтение;

adhimukti buddh. f. - наклонность, предпочтение; привязанность;

तेषां च कुमारकाणामनेकविधान्यनेकानि क्रीडनकानि भवेयुर्विविधानि च रमणीयकानीष्टानि कान्तानि प्रियाणि

मनआपानि, तानि च दुर्लभानि भवेयुः॥

gamaṇīyaka buddh. - красивый, прекрасный, привлекательный, очаровательный, прелестный;

manaāra buddh. - пленяющий разум; очаровательный, прелестный;

अथ खलु स पुरुषस्तेषां कुमारकाणामाशयं जानंस्तान् कुमारकानेतदवोचत्

यानि तानि कुमारका युष्माकं क्रीडनकानि रमणीयकान्याश्चर्याद्भुतानि,

āścarya - чудесный, удивительный; n чудо, изумление, удивление;

येषामलाभात् संतप्यथ, नानावर्णानि बहुप्रकाराणि।

prakāra m - вид, сорт;

तद्यथा गोरथकान्यजरथकानि मृगरथकानि।

यानि भवतामिष्टानि कान्तानि प्रियाणि मनआपानि।

तानि च मया सर्वाणि बहिर्निवेशनद्वारे स्थापितानि युष्माकं क्रीडनहेतोः।

आगच्छन्तु भवन्तो निर्धावन्त्वस्मान्निवेशनात्।

अहं वो यस्य यस्य येनार्थो येन प्रयोजनं भविष्यति, तस्मै तस्मै तत्प्रदास्यामि।

prayojana *m* - побуждение, основание, причина; цель, намерение; нужда в ч.-л., спрос на ч.-л.;

आगच्छत शीघ्रं तेषां कारणम्, निर्धावत।

अथ खलु ते कुमारकास्तेषां क्रीडनकानां रमणीयकानां यथेप्सितानां यथासंकल्पितानामिष्टानां कान्तानां प्रियाणां मनआपानां नामधेयानि श्रुत्वा

samkalpita (*p.p. caus. om sam√kalpa*) - устремленный;

nāmadheya (nāma-dheya) *n* - название, имя; обряд наречения;

तस्मादादीप्तादगारात् क्षिप्रमेवारब्धवीर्या बलवता जवेन अन्योन्यमप्रतीक्षमाणाः कः प्रथमं कः

प्रथमतरमित्यन्योन्यं संघट्टितकायास्तस्मादादीप्तादगारात् क्षिप्रमेव निर्धाविताः॥

sam√ghaṭṭ I Ā. - толкать, тереть, ударять;

अथ स पुरुषः क्षेमस्वस्तिना तान् कुमारकान् निर्गतान् दृष्ट्वा अभयप्राप्तानिति विदित्वा

आकाशे ग्रामचत्वरे उपविष्टः प्रीतिप्रामोद्यजातो निरुपादानो विगतनीवरणोऽभयप्राप्तो भवेत्।

catvara *m* - перекресток, четырехугольная площадь, куда сходятся пути;

prāmodya *buddh. n* - радость;

nirupādāna *buddh.* - беспечальный, не скорбящий;

nīvaraṇa *buddh. n* - беспокойство, волнение, тревога;

अथ खलु ते कुमारका येन स पिता तेनोपसंक्रमेयुर् उपसंक्रम्यैवं वदेयुः

upasaṁ√kram *buddh.* - подходить, приближаться; наступать, нападать;

देहि नस्तात तानि विविधानि क्रीडनकानि रमणीयानि।

तद्यथा-गोरथकान्यजरथकानि मृगरथकानि।

अथ खलु शारिपुत्र स पुरुषस्तेषां स्वकानां पुत्राणां वातजवसंपन्नान् गोरथकानेवानुप्रयच्छेत्

anupra√yam (I P. anuprayacchati) *buddh.* - дать, подарить;

सप्तरत्नमयान् सवेदिकान् सकिङ्किणीजालाभिप्रलम्बितानुच्चान् प्रगृहीतानाश्चर्याद्भुतरत्नालंकृतान्

रत्नदामकृतशोभान् पुष्पमाल्यालंकृतांस्तूलिकागोणिकास्तरणान् दूष्यपटप्रत्यास्तीर्णानुभयतो लोहितोपधानान्

श्वेतैः प्रपाण्डरैः शीघ्रजवैर्गोणैर्योजितान् बहुपुरुषपरिगृहीतान्।

kiṅkiṇī *f* - маленький колокольчик;

pra√lamb I Ā. - свисать, висеть, спускаться;

uccā *buddh.* - высокий; *adv.* высоко, вверх;

pragṛhīta *buddh.* - высокий;

dāma *n* - лента, тесьма, шнур; гирлянда;

tūlikā *f* - хлопок;

goṇikā *f* - шерстяное покрывало с длинным ворсом;

staraṇa *n* - покрытие, растягивание, разбрасывание;

dūṣya *n* - хлопчатобумажная ткань, одежда;

paṭa *m* - ткань, материя; платье;

pratyāstṛta (*p.p.*, глагола pratyā√stṛta не зафиксированно) *buddh.* - покрытый, устланный;

lohita - красный; *n* металл, медь, кровь;

upadhāna *n* - подушка;

prapāṇḍara *buddh.* - очень белый;

सवैजयन्तान् गोरथकानेव वातबलजवसंपन्नानेकवर्णानेकविधानेकैकस्य दारकस्य दद्यात्।

vaijayanta *m* - знамя, флаг; знамя Индры, дворец Индры;

dāraka *m* - мальчик, ребенок;
 तत्कस्य हेतोः? तथा हि शारिपुत्र स पुरुष आढ्यश्च भवेन्महाधनश्च प्रभूतकोष्ठागारश्च।
 koṣṭhāgāra (koṣṭha-agāra) *n* - склад, кладовая;
 स एवं मन्येत-अलं म एषां कुमारकाणामन्यैर्यनैर्दत्तैरिति।
 तत्कस्य हेतोः? सर्व एवैते कुमारका ममैव पुत्राः, सर्वे च मे प्रिया मनआपाः।
 संविद्यन्ते च मे इमान्येवंरूपाणि महायानानि।
 saṃ√vid (saṃvidyate) *buddh.* - есть, быть в наличии;
 समं च मयैते कुमारकाः सर्वे चिन्तयितव्या न विषमम्।
 viṣama - неравный, неодинаковый; неровный; трудный; враждебный;
 अहमपि बहुकोशकोष्ठागारः।
 kośa *n* - сундук, шкаф; словарь; кладовая, сокровищница;
 सर्वसत्त्वानामप्यहमिमान्येवंरूपाणि महायानानि दद्याम्, किमङ्ग पुनः स्वकानां पुत्राणाम्।
 ते च दारकास्तस्मिन् समये तेषु महायानेष्वभिरुह्य आश्चर्याद्भुतप्राप्ता भवेयुः।
 तत्किं मन्यसे शारिपुत्र मा हैव तस्य पुरुषस्य मृषावादः स्यात्
 mṛṣā *adv.* обманчиво, напрасно; mṛṣā √man - считать неверным, обманчивым;
 येन तेषां दारकाणां पूर्वं त्रीणि यानान्युपदर्शयित्वा पश्चात्सर्वेषां महायानान्येव दत्तानि, उदारयानान्येव दत्तानि?
 upa√darśaya - показывать, выражать; *buddh.* обещать, предсказывать;
 udāra *m* - возвышенный, благородный, прекрасный, прелестный;
 शारिपुत्र आह-न ह्येतद् भगवन्, न ह्येतत् सुगत।
 sugata - мирно ушедший, почтенный; *buddh.* достигший блаженства; *m* наставник, Будда;
 अनेनैव तावद् भगवन् कारणेन स पुरुषो न मृषावादी भवेद्
 यत्तेन पुरुषेणोपायकौशल्येन ते दारकास्तस्मादादीप्ताद् गृहान्निष्कासिताः, जीवितेन च अभिच्छादिताः।
 niṣ√vkās - уходить, уводить прочь;
 abhi√chādaya *buddh.* - дарить (+In.);
 तत्कस्य हेतोः? आत्मभावप्रतिलम्भेनैव भगवन् सर्वक्रीडनकानि लब्धानि भवन्ति।
 ātmabhāva (ātma-bhāva) *m buddh.* - тело;
 pratilambha *m* - достижение, приобретение, получение; постижение;
 यद्यपि तावद् भगवन् स पुरुषस्तेषां कुमारकाणामेकरथमपि न दद्यात्
 तथापि तावद् भगवन् स पुरुषो न मृषावादी भवेत्।
 तत्कस्य हेतोः? तथा हि भगवंस्तेन पुरुषेण पूर्वमेव एवमनुविचिन्तितम्
 उपायकौशल्येन अहमिमान् कुमारकांस्तस्मान्महतो दुःखस्कन्धात् परिमोचयिष्यामीति।
 अनेनापि भगवन् पर्यायेण तस्य पुरुषस्य न मृषावादो भवेत्।
 parūya *buddh. m* - предрасположенность, склонность, намерение; путь, способ, средство; образ действия; вид, сорт;
 कः पुनर्वादो यत्तेन पुरुषेण प्रभूतकोशकोष्ठागारमस्तीति कृत्वा
 kaḥ punar vādaḥ *buddh.* - не говоря уже о том, что...;
 पुत्रप्रियतामेव मन्यमानेन श्लाघमानेनैकवर्णान्येकयानानि दत्तानि, यदुत महायानानि।
 priyatā *f* - глубокое расположение, любовь, симпатия;
 √ślagh I Ā. - хвалить, лстить; *buddh.* выманивать, добиваться ч.-л. с помощью уговоров и лести;
 नास्ति भगवंस्तस्य पुरुषस्य मृषावादः॥
 एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत्

साधु साधु शारिपुत्र। एवमेतच्छारिपुत्र, एवमेतद् यथा वदसि।

एवमेव शारिपुत्र तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः सर्वभयविनिवृत्तः

सर्वोपद्रवोपायासोपसर्गदुःखदौर्मनस्याविद्यान्धकारतमस्तिमिरपटलपर्यवनाहेभ्यः सर्वेण सर्वं सर्वथा विप्रमुक्तः।

vi-ni√vart I Ā. - исчезать, прекращать, устранять;

upadrava *m* - несчастье, горе, печаль; немощь, дряхлость;

upāyāsa *buddh.* - раздражение, возбуждение, беспокойство, тревога, волнение, смятение;

urasarga *m* - несчастье;

daurmanasya *n* - расстройство, уныние, отчаяние, упадок духа; грусть, тоска;

timira *m, n* - мрак, темнота;

paṭala *n* - оболочка, покров, крыша; сгусток; масса, множество;

paṅgavānāha *m* - оболочка, покров; зарастание;

vi-pra√muc VI P. - освобождаться, быть свободным; ослаблять, сбрасывать;

तथागतो ज्ञानबलवैशारद्यावेणिकबुद्धधर्मसमन्वागत ऋद्धिबलेनातिबलवाँल्लोकपिता,

vaiśāradya *m* - ученость, эрудиция в ч.-л. (+Loc.); *buddh.* уверенность, решительность, бесстрашие;

bala *n* - сила; мужество; власть; военные силы, войско; *buddh.* десять особых сил или особых умений

Будды: знать

(1) что правильно и неправильно;

(2) последствия той или иной кармы;

(3) о том, что желают живые существа и в чем они находят удовлетворение;

(4) истинную сущность всех вещей и явлений;

(5) уровень способностей того или иного существа;

(6) конечный результат всех деяний;

(7) всевозможные способы сосредоточения;

(8) прежние перерождения, а также беспредельное осознание (*абхиджня*); помимо этого

(9) исчерпывающее знание всего благодаря сверхъестественному видению;

(10) способность быть непогрешимым.

ṛddhi *f* *buddh.* - сверхъестественная, магическая сила

āveṇika *buddh.* - особенный, отдельный, специфический, своеобразный, необычный;

samanvāgata *buddh.* - наделенный, снабженный; сопровождаемый;

महोपायकौशल्यज्ञानपरमपारमिताप्राप्तो महाकारुणिकोऽपरिखिन्नमानसो हितैषी अनुकम्पकः।

pāramitā *f* - переход на другой берег, совершенное достижение, совершенная добродетель,

совершенство в ч.-л.;

kāruṇika - сострадательный;

aparikhinna *buddh.* - неутомимый;

anukampa - сочувствующий, жалеющий к.-л., страдающий к.-л.;

स त्रैधातुके महता दुःखदौर्मनस्यस्कन्धेन आदीप्तजीर्णपटलशरणनिवेशनसदृश उत्पद्यते

सत्त्वानां

जातिजराव्याधिमरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाविद्यान्धकारतमस्तिमिरपटलपर्यवनाहप्रतिष्ठानां

रागद्वेषमोहपरिमोचनहेतोरनुत्तरायां सम्यक्संबोधौ समादापनहेतोः।

ut√pad (IV P., r.p. utrapna) - размышлять, приходить на ум, возникать в уме;

parideva *m* - плач, жалоба, стенание;

samādāpana *n* *buddh.* - побуждение к ч.-л.;

स उत्पन्नः समानः पश्यति सत्त्वान् दह्यतः पच्यमानांस्तप्यमानान् परितप्यमानान्

√pac *pass. buddh.* - жариться (в аду); мучиться, страдать;

जातिजराव्याधिमरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासैः,

परिभोगनिमित्तं च कामहेतुनिदानं च अनेकाविधानि दुःखानि प्रत्यनुभवन्ति।

niḍāna *n* - причина, основание; мотив, побуждение;

praty-anu√bhū I P. *buddh.* - испытывать, чувствовать, переносить;

दृष्टधार्मिकं च पर्येष्टिनिदानं परिग्रहनिदानं सांपरायिकं नरकतिर्यग्योनियमलोकेष्वनेकविधानि दुःखानि प्रत्यनुभविष्यन्ति।

dr̥ṣṭadhārmika (dr̥ṣṭa-dhārmika) - принадлежащий этой жизни, принадлежащий данному миру;
paryeṣṭi f buddh. - стремление, поиск ч.-л.;
sāmparāyika - будущий;

देवमनुष्यदारिद्र्यमनिष्टसंयोगमिष्टविनाभाविकानि च दुःखानि प्रत्यनुभवन्ति।

vinābhāvika buddh. - соединенный с потерями и лишениями;

तत्रैव च दुःखस्कन्धे परिवर्तमानाः क्रीडन्ति रमन्ते परिचारयन्ति नोत्त्रसन्ति न संत्रसन्ति न संत्रासमापद्यन्ते न बुध्यन्ते न चेतयन्ति नोद्विजन्ति न निःसरणं पर्येषन्ते।

niḥsaraṇa n - выход, конец, средство против ч.-л.;

तत्रैव च आदीप्तागारसदृशे त्रैधातुकेऽभिरमन्ति, तेन तेनैव विधावन्ति।

तेन च महता दुःखस्कन्धेन अभ्याहता न दुःखमनसिकारसंज्ञामुत्पादयन्ति॥

saṃjñā f - понимание, осознание; идея, концепция;

तत्र शारिपुत्र तथागत एवं पश्यति-अहं खल्वेषां सत्त्वानां पिता।

मया ह्येते सत्त्वा अस्मादेवंरूपान्महतो दुःखस्कन्धात् परिमोचयितव्याः,

मया चैषां सत्त्वानामप्रमेयमचिन्त्यं बुद्धज्ञानसुखं दातव्यम्,

येनैते सत्त्वाः क्रीडिष्यन्ति रमिष्यन्ति परिचारयिष्यन्ति, विक्रीडितानि च करिष्यन्ति॥

तत्र शारिपुत्र तथागत एवं पश्यति-सचेदहं ज्ञानबलोऽस्मीति कृत्वा ऋद्धिबलोऽस्मीति कृत्वा

sacet buddh. - если; иначе, или же, иным способом;

अनुपायेनैषां सत्त्वानां तथागतज्ञानबलवैशारद्यानि संश्रावयेयम्,

sañ√śrāvaya (caus. om sañ√śru) - провозглашать, объявлять; рассказывать, сообщать;

नैते सत्त्वा एभिर्धर्मैर्निर्यायेयुः। तत्कस्य हेतोः?

nir√yā II P. - выходить;

अध्यवसिता ह्यमी सत्त्वाः पञ्चसु कामगुणेषु त्रैधातुकरत्याम्।

adhy-ava√sā (adhi-ava-√sā IV P., p.p. adhyavasita) - оканчивать, заканчивать; buddh. p.p. привязанный, захваченный, желающий ч.-л.;

kāmaguṇa (kāma-guṇa) buddh. - объекты пяти чувств;

अपरिमुक्ता जातिजराव्याधिमरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासेभ्यः। दहन्ते पच्यन्ते तप्यन्ते परितप्यन्ते।

अनिर्धावितास्त्रैधातुकादादीप्तजीर्णपटलशरणनिवेशनसदृशात् कथमेते बुद्धज्ञानं परिभोत्स्यन्ते?

pari√budh IV P. buddh. - понимать;

तत्र शारिपुत्र तथागतो तद्यथापि नाम स पुरुषो बाहुबलिकः स्थापयित्वा बाहुबलम्,

sthāpayitvā (sthāpetvā) - caus. abs. om √sthā buddh. - оставив в стороне, кроме, за исключением;

उपायकौशल्येन तान् कुमारकांस्तस्मादादीप्तादगाराभिष्कासयेत्

निष्कासयित्वा स तेषां पश्चादुदाराणि महायानानि दद्यात्,

एवमेव शारिपुत्र तथागतोऽप्यर्हन् सम्यक्संबुद्धस्तथागतज्ञानबलवैशारद्यसमन्वागतः स्थापयित्वा

तथागतज्ञानबलवैशारद्यम्

उपायकौशल्यज्ञानेनादीप्तजीर्णपटलशरणनिवेशनसदृशात् त्रैधातुकात् सत्त्वानां निष्कासनहेतोस्त्रीणि

यानान्युपदर्शयति यदिदं श्रावकयानं प्रत्येकबुद्धयानं बोधिसत्त्वयानमिति।

upa√darśaya buddh.- предсказывать, обещать; показывать;

śrāvaka buddh. m - ученик, последователь Будды; в махаянских текстах так часто называли последователей Тхеравады;

pratyeka - единственный, отдельный, обособленный;
pratyekabuddha *buddh.* - "просветленный для себя одного"; тот, кто достиг просветления и живет обособленно, не делится ни с кем своими знаниями;

त्रिभिश्च यानैः सत्त्वाँल्लोभयति, एवं चैषां वदति

√lobhaya (caus. om √lubh) - притягивать, увлекать, очаровывать; смущать, сбивать с толку;

मा भवन्तोऽस्मिन्नादीप्तागारसदृशे त्रैधातुकेऽभिरमध्वं हीनेषु रूपशब्दगन्धरसस्पर्शेषु।

अत्र हि यूयं त्रैधातुकेऽभिरताः पञ्चकामगुणसहगतया तृष्णया दह्यथ तप्यथ परितप्यथ।

sahagata - идущий вместе с к.-л. или ч.-л.; сопровождаемый, связанный, соединенный;

निर्धावध्वमस्मात् त्रैधातुकात्।

त्रीणि यानान्यनुप्राप्स्यथ यदिदं श्रावकयानं प्रत्येकबुद्ध्यानं बोधिसत्त्वयानमिति।

अहं वोऽत्र स्थाने प्रतिभूः। अहं वो दास्याम्येतानि त्रीणि यानानि।

pratibhū m - уверенность, поручительство, гарантия; поручитель;

अभियुज्यध्वे त्रैधातुकान्निःसरणहेतोः।

abhi√yuj IV U. *buddh.* - запрягать, применять, употреблять;

एवं चैतँल्लोभयामि-एतानि भोः सत्त्वा यानानि आर्याणि च आर्यप्रशस्तानि च महारमणीयकसमन्वागतानि च।

अकूपणमेतैर्भवन्तः क्रीडिष्यथ रमिष्यथ परिचारयिष्यथ।

akūpaṇam adv. - весело, без печали;

इन्द्रियबलबोध्यङ्गध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तिभिश्च महतीं रतिं प्रत्यनुभविष्यथ।

indriya *buddh. n* - пять способностей, соответствующие пяти силам (bala): śraddhā, vīrya, smṛti, samādhi, prajñā

bodhyaṅga (bodhy-aṅga) *buddh. m, n* - составные части просветления, обычно их семь: smṛti, dharmapraṇīcāya, vīrya, prīti, praśrabdhi (prasrabdhi), samādhi, upekṣā;

vimokṣa m - спасение, освобождение; *buddh.* три метода освобождения: śūnyatā - пустота, animitta - беспричинность, apraṇihita - непривязанность, свобода от желаний и стремлений);

samādhi m - глубокое сосредоточение, самадхи (заключительная ступень глубокой медитации); внимательность, приведение в исполнение, религиозное подвижничество, благоговение, благочестие, samāpatti f - встреча, достижение, исполнение, окончание ч.-л.; вид медитации;

महता च सुखसौमनस्येन समन्वागता भविष्यथ॥

saumanasya - радующий; n радость, жизнерадостность; удовлетворенность;

तत्र शारिपुत्र ये सत्त्वाः पण्डितजातीया भवन्ति, ते तथागतस्य लोकपितुरभिश्चद्दन्ति।

paṇḍitajātīya (paṇḍita-jātīya) - умный, мудрый, ученый;

abhi-śrad√dhā *buddh.* - верить;

अभिश्चद्दित्वा च तथागतशासनेऽभियुज्यन्ते उच्चोगमापद्यन्ते।

तत्र केचित् सत्त्वा परघोषश्रवानुगमनमाकाङ्क्षमाणा आत्मपरिनिर्वाणहेतोश्चतुरार्यसत्यानुबोधाय

तथागतशासनेऽभियुज्यन्ते।

ghoṣa m - звук, шум; *buddh.* воззвание, провозглашение, объявление;

ā√kāṅkṣ I U. - стремиться, желать;

anubodha m - восприятие, познание;

ते उच्यन्ते श्रावकयानमाकाङ्क्षमाणाः त्रैधातुकान्निर्धावन्ति।

तद्यथापि नाम तस्मादादीप्तादगारादन्यतरे दारका मृगरथमाकाङ्क्षमाणा निर्धाविताः।

अन्ये सत्त्वा अनाचार्यकं ज्ञानं दमशमथमाकाङ्क्षमाणा आत्मपरिनिर्वाणहेतोर्हेतुप्रत्ययानुबोधाय

तथागतशासनेऽभियुज्यन्ते,

pratyaya m *buddh.* - причина, основание;

ते उच्यन्ते प्रत्येकबुद्ध्यानमाकाङ्क्षमाणास्त्रैधातुकान्निर्धावन्ति।

तद्यथापि नाम तस्मादादीप्तादगारादन्यतरे दारका अजरथमाकाङ्क्षमाणा निर्धाविताः।

अपरे पुनः सत्त्वाः सर्वज्ञानं बुद्धज्ञानं स्वयंभूज्ञानमनाचार्यकं ज्ञानमाकाङ्क्षमाणा बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकम्पायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च सर्वसत्त्वपरिनिर्वाणहेतोस्तथागतज्ञानबलवैशारद्यानुबोधाय तथागतशासनेऽभियुज्यन्ते।

kāya m - тело; *buddh.* группа, собрание, совокупность, большое количество;

ते उच्यन्ते महायानमाकाङ्क्षमाणास्त्रैधातुकात्रिर्धावन्ति।

तेन कारणेनोच्यन्ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा इति।

तद्यथापि नाम तस्मादादीप्तादगारादन्यतरे दारका गोरथमाकाङ्क्षमाणा निर्धाविताः।

तद्यथापि नाम शारिपुत्र स पुरुषस्तान् कुमारकांस्तस्मादादीप्तादगारात्रिर्धावितान् दृष्ट्वा क्षेमस्वस्तिभ्यां परिमुक्तानभयप्राप्तानिति विदित्वा आत्मानं च महाधनं विदित्वा तेषां दारकाणामेकमेव यानमुदारमनुप्रयच्छेत्, एवमेव शारिपुत्र तथागतोऽप्यर्हन् सम्यक्संबुद्धो

यदा पश्यति अनेकाः सत्त्वकोटीस्त्रैधातुकात् परिमुक्ता दुःखभयभैरवोपद्रवपरिमुक्तास्तथागतशासनद्वारेण निर्धाविताः परिमुक्ताः सर्वभयोपद्रवकान्तारेभ्यो निर्वृत्तिसुखप्राप्ताः ।

bhairava - ужасный;

तानेतान् शारिपुत्र तस्मिन् समये तथागतोऽर्हन् सम्यक्संबुद्धः प्रभूतो महाज्ञानबलवैशारद्यकोश इति विदित्वा सर्वे चैते ममैव पुत्रा इति ज्ञात्वा बुद्धयानेनैव तान् सत्त्वान् परिनिर्वापयति।

parinirvāra - приводит к полному освобождению\к окончательной нирване;

न च कस्यचित् सत्त्वस्य प्रत्यात्मिकं परिनिर्वाणं वदति।

pratyātmika buddh. - собственный, личный, индивидуальный;

parinirvāra buddh. n - окончательная полная нирвана;

सर्वाश्च तान् सत्त्वांस्तथागतपरिनिर्वाणेन महापरिनिर्वाणेन परिनिर्वापयति।

ये चापि ते शारिपुत्र सत्त्वास्त्रैधातुकात् परिमुक्ता भवन्ति,

तेषां तथागतो ध्यानविमोक्षसमाधिसमापत्तीरार्याणि परमसुखानि क्रीडनकानि रमणीयकानि ददाति, सर्वाण्येतान्येकवर्णानि।

तद्यथापि नाम शारिपुत्र तस्य पुरुषस्य न मृषावादो भवेत्,

येन त्रीणि यानान्युपदर्शयित्वा तेषां कुमारकाणामेकमेव महायानं सर्वेषां दत्तं सप्तरत्नमयं

सर्वालंकारविभूषितमेकवर्णमेव उदारयानमेव सर्वेषामग्रयानमेव दत्तं भवेत्।

एवमेव शारिपुत्र तथागतोऽप्यर्हन् सम्यक्संबुद्धो न मृषावादी भवति,

येन पूर्वमुपायकौशल्येन त्रीणि यानान्युपदर्शयित्वा पश्चान्महायानेनैव सत्त्वान् परिनिर्वापयति।

तत्कस्य हेतोः? तथागतो हि शारिपुत्र प्रभूतज्ञानबलवैशारद्यकोशकोष्ठागारसमन्वागतः प्रतिबलः सर्वसत्त्वानां सर्वज्ञज्ञानसहगतं धर्ममुपदर्शयितुम्।

अनेनापि शारिपुत्र पर्यायेणैवं वेदितव्यम्, यथा उपायकौशल्यज्ञानाभिनिर्हरैस्तथागत एकमेव महायानं देशयति॥

abhinirhāra buddh. m - достижение, выполнение, совершение; осуществление; постижение;

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत

gāthā f - песня, стих, метрическая часть буддийской сутры; название стихотворного размера;

यथा हि पुरुषस्य भवेदगारं जीर्णं महन्तं च सुदुर्बलं च।

agāra m, n - дом;

विशीर्णं प्रासादं तथा भवेत् स्तम्भाश्च मूलेषु भवेयु पूतिकाः॥ ३९॥

viśīrṇa (p.p. *om* vi√śī) - разрушенный, разбитый;
pūtika - грязный, гнилой, вонючий;

गवाक्षहर्म्या गलितैकदेशा विशीर्णं कुड्यं कटलेपनं च।

√gal I P. - капать, течь; исчезать, погибать;
gavākṣa (gava-akṣa) *m* - круглое окно, отдушина, вентиляционное отверстие;
harmya *n*, harmyā *f* - дом, дворец, крепость; домашний очаг;

जीर्णुं प्रवृद्धोद्धृतवेदिकं च तृणच्छदं सर्वत ओपतन्तम्॥ ४०॥

vedikā *f* *buddh.* - карниз, навес, перекрытие; перила, поручни;
uddhṛta (p.p. *om* ud√har) - поднятый, вырванный с корнем, сломанный, оборванный;
chada *m* - покрытие, покров, оболочка; лист, крыло;
opat=ava√pat;

शतान पञ्चान अनूकानां आवासु सो तत्र भवेत् प्राणिनाम्।

anūnaka - полный, целый, весь; не меньше чем (+Abl.);
āvāsa *m* - жилище, местопребывание;

बहूनि चा निष्कृतसंकटानि उच्चारपूर्णानि जुगुप्सितानि॥ ४१॥

niṣkuṭa *n* *buddh.* - маленькая комната;
saṅkaṭa - узкий, тесный, маленький, опасный; *n* тесный проход, ущелье, трудность, опасность;
uccāra *m* - экскременты, фекалии;

गोपानसी विगलित तत्र सर्वा कुड्याश्च भित्तिश्च तथैव स्रस्ताः।

gopānasī *f* - стропила, каркас крыши;
vi√gal I P. - сваливаться, падать, растекаться;
bhitti *f* - стена, перегородка; мат, циновка;
√sraṃs (I Ā. p.p. *srasta*) - падать, ослабевать, тонуть; *p.p.* опустившийся, ослабленный;

गृध्राण कोट्यो निवसन्ति तत्र पारावतोलूकं तथान्यपक्षिणः॥ ४२॥

pārāvata *m* - голубь;

आशीविषा दारुण तत्र सन्ति देशप्रदेशेषु महाविषोग्राः।

āśīviṣa *m* - ядовитая змея;
dāruṇa - твердый, суровый, жестокий, грубый;

विचित्रिका वृश्चिकमूषिकाश्च विविधान आवासु सुदुष्टप्राणिनाम्॥ ४३॥

vicitrika - различные, всех видов;
vṛścika *m* - скорпион, тарантул;

देशे च देशे अमनुष्य भूयो उच्चारप्रस्रावविनाशितं च।

amanuṣya - нечеловеческий; *m* дух, демон;
prasrāva *m* - моча;

कृमिकीटखद्योतकपूरितं च श्वभिः शृगालैश्च निनादितं च॥ ४४॥

kṛmi *m* - червь, насекомое;
kīṭa *m* - червь, насекомое;
khadyota(ka) *m* - светлячок;
ni√nādaya *caus.* - звучать, шуметь;

भेरुण्डका दारुणा तत्र सन्ति मनुष्यकुणपानि च भक्षयन्तः।

bheruṇḍaka *m* - шакал, волк, гиена;
kuṇara *n* - труп, падаль, мертвечина;

तेषां च निर्याणुं प्रतीक्षमाणाः श्वानाः शृगालाश्च वसन्त्यनेके॥ ४५॥

niryāṇa *n* - выход, уход, исчезновение;

ते दुर्बला नित्य क्षुधाभिभूता देशेषु देशेषु विखादमानाः।

कलहं करोन्ताश्च निनादयन्ति सुभैरवं तद्गृहमेवरूपम्॥ ४६॥

सुरौद्रचित्ता पि वसन्ति यक्षा मनुष्यकुणपानि विकड्डुमानाः।

vi√kaḍḍh I Ā. *buddh.* - рвать, раздирать;

देशेषु देशेषु वसन्ति तत्र शतापदी गोनसकाश्च व्यालाः॥४७॥

śatāpadī *f* - многоножка, сороконожка;

gonasaka, goṇasaka *m* - вид большой змеи ("коровий нос");

vyāla *m* - змея, хищник;

देशेषु देशेषु च निक्षिपन्ति ते पोतकान्यालयनानि कृत्वा।

ni√kṣip VI P. - опускать; считать, полагать;

potaka *m* - детеныш;

न्यस्तानि न्यस्तानि च तानि तेषां ते यक्ष भूयो परिभक्षयन्ति॥४८॥

ny√as IV P. - бросать, складывать, передавать;

यदा च ते यक्ष भवन्ति तृप्ताः परसत्त्व खादित्व सुरौद्रचित्ताः।

परसत्त्वमांसैः परितृप्तगात्राः कलहं तदा तत्र करोन्ति तीव्रम्॥४९॥

विध्वस्तलयनेषु वसन्ति तत्र कुम्भाण्डका दारुणरौद्रचित्ताः।

vi√dhvamṣ (I Ā., p.p. dhvasta) - распадаться на куски; погибать; разрушаться;

layana *n* - дом, место отдыха, небольшая комната, келья;

kumbhāṇḍa(ka) *m* - злой дух;

वितस्तिमात्रास्तथ हस्तमात्रा द्विहस्तमात्रामनुचंक्रमन्ति॥५०॥

vitasti *f* - пядь (расстояние между вытянутыми в ширину большим пальцем и мизинцем);

anu-*caṃ*√kram (int. *om* anu√kram, *buddh.*) P. - бродить где-либо;

ते चापि श्वानान्परिगृह्य पादैरुत्तानकान्कृत्व तथैव भूमौ।

uttānaka *buddh.* - лежащий на спине, поднятый кверху;

ग्रीवासु चोत्पीड्य विभर्त्सयन्तो व्याबाध्यन्तश्च रमन्ति तत्र॥५१॥

vi√bhartsaya *buddh.* - грозить, запугивать, пугать, угрожать

vy-ā√bādha *buddh.* - притеснять, ранить, повреждать, причинять вред;

नाग्राश्च कृष्णाश्च तथैव दुर्बला उच्चा महन्ताश्च वसन्ति प्रेताः।

जिघत्सिता भोजन मार्गमाणा आर्तस्वरं क्रन्दिषु तत्र तत्र॥५२॥

jighatsita (p.p.des. *om* √ghas) - голодный;

krand I U. - кричать, звучать;

सूचीमुखा गोणमुखाश्च केचित् मनुष्यमात्रास्तथ श्वानमात्राः।

sūcī *f* - игла, колючка, тычинка;

goṇa *n* - бык, вол;

प्रकीर्णकेशाश्च करोन्ति शब्दमाहारतृष्णापरिदह्यमानाः॥५३॥

prakīrṇa (p.p. *om* pra√kar VI P.) - рассеянный, смешанный, спутанный (о волосах);

चतुर्दिशं चात्र विलोकयन्ति गवाक्षउल्लोकनकेहि नित्यम्।

ullokana *buddh.* - окно;

ते यक्ष प्रेताश्च पिशाचकाश्च गृध्राश्च आहार गवेषमाणाः॥५४॥

gaveṣ (gava√ṣ) I Ā. - искать (*букв.* разыскивать коров);

एतादृशं भैरवु तद् गृहं भवेत् महन्तमुच्चं च सुदुर्बलं च।

विजर्जरं भित्तरु भैरवं च पुरुषस्य एकस्य परिग्रहं भवेत्॥५५॥

vijarjara - гибнущий, гниющий, слабый, хрупкий, разломанный;

bhitvara - разрушенный, сломанный, разбитый;

parigraha *m* - занятие, попечение; взятие, принятие; собственность, имущество;

स च बाह्यतः स्यात्पुरुषो गृहस्य निवेशनं तच्च भवेत्प्रदीप्तम्।

bahyatas *adv.* - снаружи ч.-л. (+Gen, Abl.);

सहसा समन्तेन चतुर्दिशं च ज्वालासहस्रैः परिदीप्यमानम्॥५६॥

sahasā *adv.* - внезапно, неожиданно, немедленно, быстро, вдруг, тотчас же;

samantena *adv.* - вокруг, со всех сторон;

jvālā *f* - огонь, пламя; свет, блеск;

वंशाश्च दारूणि च अग्नितापिताः करोन्ति शब्दं गुरुकं सुभैरवम्।

vaṃśa *m* - род, семья, потомство; множество, совокупность;

dāru *n* - дерево, древесина;

guruka *buddh.* - важный, тяжелый, серьезный;

प्रदीप्त स्तम्भाश्च तथैव भित्तयो यक्षाश्च प्रेताश्च मुचन्ति नादम्॥५७॥

ज्वालूषिता गृध्रशताश्च भूयः कुम्भाण्डकाः प्रोष्टमुखा भ्रमन्ति।

√uṣ (I Ā., p.p. uṣita, oṣita) - гореть, уничтожать, губить;

proṣṭa (p.p. om pra√uṣ гореть) - сгоревший, сожженный;

समन्ततो व्यालशताश्च तत्र नदन्ति क्रोशन्ति च दह्यमानाः॥५८॥

samantatas *adv.* - отовсюду, со всех сторон (+Gen.);

पिशाचकास्तत्र बहू भ्रमन्ति संतापिता अग्निमन्दपुण्याः।

दन्तेहि पाटित्व ते अन्यमन्यं रुधिरेण सिञ्चन्ति च दह्यमानाः॥५९॥

√paṭ X U. - раскалывать, раздирать, пронзать;

भेरुण्डकाः कालगताश्च तत्र खादन्ति सत्त्वाश्च ते अन्यमन्यम्।

kālagata (kāla-gata) - мертвый;

उच्चार दह्यत्यमनोज्जगन्धः प्रवायते लोकि चतुर्दिशासु॥६०॥

manojña - приятный, прекрасный;

pra√vā II P. - дуть, пахнуть;

शतापदीयो प्रपलायमानाः कुम्भाण्डकास्ताः परिभक्षयन्ति।

prapalāy (pra-palā-√ay) I Ā. - бежать;

प्रदीप्तकेशाश्च भ्रमन्ति प्रेताः क्षुधाय दाहेन च दह्यमानाः॥६१॥

dāha *m* - жжение, гоение, зной, жара;

एतादृशं भैरव तन्निवेशनं ज्वालासहस्रैर्हि विनिश्चरद्भिः।

vi-niś√car I P. - выходить, выступать вперед;

पुरुषश्च सो तस्य गृहस्य स्वामी द्वारस्मि अस्थासि विपश्यमानः॥६२॥

शृणोति चासौ स्वके अत्र पुत्रान्क्रीडापनैः क्रीडनसक्तबुद्धीन्।

svaka - свой;

krīḍāpana *n buddh.* - игрушка;

krīḍana *n* - игра;

रमन्ति ते क्रीडनकप्रमत्ता यथापि बाला अविजानमानाः॥६३॥

krīḍanaka *m* - игрушка; *n* игра;

श्रुत्वा च सो तत्र प्रविष्टु क्षिप्रं प्रमोचनार्थाय तदात्मजानाम्।

मा मह्य बाला इमि सर्व दारका दह्येयु नश्येयु च क्षिप्रमेव॥६४॥

स भाषते तेषमगारदोषान् दुःखं इदं भोः कुलपुत्र दारुणम्।

विविधाश्च सत्त्वेह अयं च अग्नि महन्तिका दुःखपरंपरा तु॥६५॥

mahantaka - большой, великий;

paraṃpara (paraṃ-para) *f* - непрерывный поток, последовательность, традиция;

आशीविषा यक्ष सुरौद्रचित्ताः कुम्भाण्ड प्रेता बहवो वसन्ति।

भेरुण्डकाः श्वानशृगालसंघा गृध्राश्च आहार गवेषमाणाः॥६६॥

एतादृशास्मिन् बहवो वसन्ति विनापि चाग्नेः परमं सुभैरवम्।

दुःखं इदं केवलमेवरूपं समन्ततश्चाग्निरयं प्रदीप्तः॥६७॥

ते चोद्यमानास्तथ बालबुद्धयः कुमारकाः क्रीडनके प्रमत्ताः।

√codaya (caus. om √cud) - побуждать, заставлять, торопить;

न चिन्तयन्ते पितरं भणन्तं न चापि तेषां मनसीकरोन्ति॥६८॥

√bhaṇ I P. - говорить, звать;

manasī √kar VIII U. buddh. - принимать во внимание, обращать внимание (+Gen.);

पुरुषश्च सो तत्र तदा विचिन्तयेत् सुदुःखितोऽस्मी इह पुत्रचिन्तया।

किं मह्य पुत्रेहि अपुत्रकस्य मा नाम दह्येयुरिहाग्निना इमे॥६९॥

aputraka - бездетный, не имеющий сыновей;

pāma adv. - как, как будто, почти; несомненно, поистине;

उपायु सो चिन्तयि तस्मि काले लुब्धा इमे क्रीडनकेषु बालाः।

न चात्र क्रीडा च रती च काचिद् बालान हो यादृशु मूढभावः॥७०॥

स तानवोचच्छृणुथा कुमारका नानाविधा यानक या ममास्ति।

मृगैरजैर्गोणवरैश्च युक्ता उच्चा महन्ता समलंकृता च॥७१॥

aja m - козел, баран;

ता बाह्यतो अस्य निवेशनस्य निर्धावथा तेहि करोथ कार्यम्।

nir√dhāv I P. - бежать, исчезать;

युष्माकमर्थे मय कारितानि निर्याथ तुष्टमनाः समेत्य॥७२॥

ते यान एतादृशका निशाम्य आरब्धवीर्यास्त्वरिता हि भूत्वा।

niśamaya (caus. om ni√śam) - успокаивать, усмирять, улаживать, утешать;

निर्धावितास्तत्क्षणमेव सर्वे आकाशि तिष्ठन्ति दुखेन मुक्ताः॥७३॥

पुरुषश्च सो निर्गत दृष्ट्व दारकान्ग्रामस्य मध्ये स्थितु चत्वरस्मिन्।

उपविश्य सिंहासनि तानुवाच अहो अहं निर्वृतु अद्य मार्षाः॥७४॥

nirvṛta (p.p. om nir√var) buddh. - счастливый; погасший (об огне), исчезнувший, ушедший в нирвану; освобожденный (из сансары);

mārṣa buddh. - друзья! (только Voc.sg. или Voc.pl.)

ये दुःखलब्धा मम ते तपस्विनः पुत्रा प्रिया ओरस विंश बालाः।

orasa buddh. - родной, собственный (skr. aurasa);

ते दारुणे दुर्गृहे अभूवन्बहुजन्तुपूर्णे च सुभैरवे च॥७५॥

आदीप्तके ज्वालसहस्रपूर्णे रता च ते क्रीडरतीषु आसन्।

मया च ते मोचित अद्य सर्वे येनाहु निर्वाणु समागतोऽद्य॥७६॥

सुखस्थितं तं पितरं विदित्वा उपगम्य ते दारक एवमाहुः।

ददाहि नस्तात यथाभिभाषितं त्रिविधानि यानानि मनोरमाणि॥७७॥

manorama (manas-rāma) - радующий, красивый, очаровательный;

सचेत्त्व सत्यक तात सर्वं यद्भाषितं तत्र निवेशनस्मि।

satyaka buddh. - правдивый, верный;

त्रिविधानि यानानिह संप्रदास्ये ददस्व कालोऽयमिहाद्य तेषाम्॥७८॥

पुरुषश्च सो कोशबली भवेत सुवर्णरूप्यामणिमुक्तकस्या।

gūruya *n* - серебро, серебряная монета;
 हिरण्य दासाश्च अनल्पकाः स्युरुपस्थपे एकविधा स यानान्॥७९॥
 hiraṇya - золотой; *m* золото, деньги, золотые украшения;
 ura√sthāraya (caus. om ura√sthā) *buddh.* - давать, предоставлять, обеспечивать; создавать;
 रत्नामया गोणरथा विशिष्टान्सवेदिकाः किङ्किणिजालनद्धाः।
 √nah (IV P., p.p. naddha) - связывать, скреплять;
 छत्रध्वजेभिः समलंकृताश्च मुक्तामणीजालिकद्धादिताश्च॥८०॥
 सुवर्णपुष्पाण सहस्रदामैर्देशेषु देशेषु प्रलम्बमानैः।
 वस्त्रैरुदारैः परिसंवृताश्च प्रत्यास्तृतान्दूष्यवरैश्च शुक्लैः॥८१॥
 मृदुकान पट्टान तथैव तत्र वरतूलिका संस्तृत येहि ते रथाः।
 paṭṭa *m* - полоса материи;
 प्रत्यास्तृताः कोटिसहस्रमूल्यैर्वरैश्च कोटम्बकहंसलक्षणैः॥८२॥
 mūlya - основной; *n* цена, ценность, достояние;
 koṭambaka *n* - хорошая шерстяная ткань;
 श्वेताः सुपुष्टा बलवन्त गोणा महाप्रमाणा अभिदर्शनीयाः।
 ये योजिता रत्नरथेषु तेषु परिगृहीताः पुरुषैरनेकैः॥८३॥
 एतादृशान् सो पुरुषो ददाति पुत्राण सर्वाण वरान् विशिष्टान्।
 ते चापि तुष्टात्तमनाश्च तेहि दिशाश्च विदिशाश्च व्रजन्ति क्रीडकाः॥८४॥
 āttamanas (ātta-manas) - восхищенный, обрадованный;
 kṛīḍaka *m* - играющий;
 एमेव हं शारिसुता महर्षी सत्त्वान त्राणं च पिता च भोमि।
 em *adv.buddh.* - так, таким образом (в основном в сочетании em eva);
 śārisuta = śāriputra *nom.pr.* - ученик Будды Щарипутра;
 पुत्राश्च ते प्राणिन सर्वि मह्यं त्रैधातुके कामविलग्न बालाः॥८५॥
 traidhātuka *n* - три мира;
 त्रैधातुकं चो यथ तन्निवेशनं सुभैरवं दुःखशताभिकीर्णम्।
 co *buddh.* - и (= ca) ;
 abhi√kar VI P. - бросать, покрывать, посыпать;
 अशेषतः प्रज्वलितं समन्ताज्जातीजराव्याधिशतैरनेकैः॥८६॥
 अहं च त्रैधातुकमुक्त शान्तो एकान्तस्थायी पवने वसामि।
 pavana *n buddh.* - лес;
 त्रैधातुकं चो ममिदं परिग्रहो ये ह्यत्र दह्यन्ति ममैति पुत्राः॥८७॥
 अहं च आदीनव तत्र दर्शयी विदित्व त्राणं अहमेव चैषाम्।
 ādīnava *buddh. m, n* - зло, опасность, страдание, несчастье;
 न चैव मे ते श्रुणि सर्वि बाला यथापि कामेषु विलग्नबुद्धयः॥८८॥
 उपायकौशल्यमहं प्रयोजयी यानानि त्रीणि प्रवदामि चैषाम्।
 ज्ञात्वा च त्रैधातुकि नेकदोषान्निर्धावनार्थाय वदाम्युपायम्॥८९॥
 nirdhāvana *buddh. n* - бегство, побег; избавление, спасение;
 मां चैव ये निश्चित भोन्ति पुत्राः षडभिज्ञ त्रैविद्य महानुभावाः।
 niśrita *buddh.* - опирающийся, положившийся на к.-л., основывающийся, зависящий от к.-л.;
 abhijñā *f* - высшее или сверхъестественное знание (divyacakṣus, divyaśrotra, paracittajñāna,
 pūrvanivāsānusmṛti, ṛddhi, āśravakṣayajñāna);

traividya buddh. - обладающий тремя знаниями; 1) знание о непостоянстве (anitya), страдании (duḥkha) и отсутствии вечной души (anātma); 2) знание предыдущих рожденьях (pūrvanivāsānusmṛti), последующих рожденьях существ (pali cutūparāta) и знание о разрушительности греха (āśravakṣayañāna), частично совпадает с abhiññā;

प्रत्येकबुद्धाश्च भवन्ति येऽत्र अविवर्तिका ये चिह्न बोधिसत्त्वाः॥१०॥

avivartika buddh. m - не поворачивающий назад с пути просветления;

समान पुत्राण हु तेष तत्क्षणमिमेन दृष्टान्तवरेण पण्डित।

dr̥ṣṭānata (dr̥ṣṭa-anta) - служащий примером; m пример, образец;

वदामि एकं इमु बुद्धयानं परिगृह्णथा सर्वि जिना भविष्यथ॥११॥

तच्चा वरिष्ठं सुमनोरमं च विशिष्टरूपं चिह्न सर्वलोके।

viśiṣṭa buddh. m - большое число;

बुद्धान ज्ञानं द्विपदोत्तमानामुदाररूपं तथ वन्दनीयम्॥१२॥

बलानि ध्यानानि तथा विमोक्षाः समाधिनां कोटिशता च नैका।

अयं रथो ईदृशको वरिष्ठो रमन्ति येनो सद बुद्धपुत्राः॥१३॥

क्रीडन्त एतेन क्षपेन्ति रात्रयो दिवसांश्च पक्षानृतवोऽथ मासान्।

√kṣapaya (buddh. kṣape-, caus. om √kṣi) - разрушать, ослаблять, заканчивать;

संवत्सरानन्तरकल्पमेव च क्षपेन्ति कल्पान सहस्रकोट्यः॥१४॥

रत्नामयं यानमिदं वरिष्ठं गच्छन्ति येनो इह बोधिमण्डे।

bodhimaṇḍa (bodhi-maṇḍa) - место просветления (помост или сидение под деревом бодхи, где Будда обрел просветление), сущность просветления;

विक्रीडमाना बहुबोधिसत्त्वा ये चो शृणोन्ति सुगतस्य श्रावकाः॥१५॥

एवं प्रजानाहि त्वमद्य तिष्य नास्तीह यानं द्वितियं कर्हिचित्।

tiṣya - nom.pr. одно из имен Шарипутры.

दिशो दशा सर्व गवेषयित्वा स्थापेत्वुपायं पुरुषोत्तमानाम्॥१६॥

पुत्रा ममा यूयमहं पिता वो मया च निष्कासित यूय दुःखात्।

परिदह्यमाना बहुकल्पकोट्यस्त्रैधातुकातो भयभैरवातः॥१७॥

एवं च हं तत्र वदामि निर्वृतिमनिर्वृता यूय तथैव चाद्य।

nirvṛti f - угасание, затухание, исчезновение; блаженство, покой (=nirvāṇa);

संसारदुःखादिह यूय मुक्ता बौद्धं तु यानं व गवेषितव्यम्॥१८॥

ये बोधिसत्त्वाश्च इहास्ति केचिच्छृण्वन्ति सर्वे मम बुद्धनेत्रीम्।

netrī buddh. - ведущий; f путь;

उपायकौशल्यमिदं जिनस्य येनो विनेती बहुबोधिसत्त्वान्॥१९॥

vi√nī I U. - направлять, обучать, воспитывать, обуздывать;

हीनेषु कामेषु जुगुप्सितेषु रता यदा भोन्तिमि अत्र सत्त्वाः।

दुःखं तदा भाषति लोकनायको अनन्यथावादिरिहार्यसत्यम्॥१००॥

ये चापि दुःखस्य अजानमाना मूलं न पश्यन्तिह बालबुद्धयः।

मार्गं हि तेषामनुदर्शयामि समुदागमस्तृष्ण दुखस्य संभवः॥१०१॥

samudāgama buddh. m - подход, приближение, достижение; начало, источник, происхождение;

तृष्णानिरोधोऽथ सदा अनिश्रिता निरोधसत्यं तृतीयं इदं मे।

nirodha m - обуздывание, заточение, окружение, задержка, помеха, препятствие, подавление, угнетение, уничтожение;

anīśrita *buddh.* - свободный, независимый, лишенный опоры;
 अनन्यथा येन च मुच्यते नरो मार्गं हि भावित्व विमुक्त भोति॥ १०२॥
 कुतश्च ते शारिसुता विमुक्ता असन्तग्राहातु विमुक्त भोन्ति।
 -grāha *buddh.* - вера, убеждение; привязанность к ч.-л.;
 न च ताव ते सर्वत मुक्त भोन्ति अनिर्वृतांस्तान् वदतीह नायकः॥ १०३॥
 nāyaka *buddh. m* - ведущий, проводник (*частый эпитет Будды*);
 किंकारणं नास्य वदामि मोक्षमप्राप्तिमामुत्तममग्रबोधिम्।
 ममैष छन्दो अहु धर्मराजा सुखापनार्थायिह लोकि जातः॥ १०४॥
 chandas *n* - удовольствие, желание; метрика, священный гимн;
 sukhāpana *buddh.n* - (способность) сделать счастливым к-л.;
 इय शारिपुत्रा मम धर्ममुद्रा या पञ्चकाले मम अद्य भाषिता।
 dharma-mudrā *buddh. f* "печать" закона - заключительное слово учения, неизменная сущность дхармы;
 हिताय लोकस्य सदेवकस्य दिशासु विदिशासु च देशयस्व॥ १०५॥
 sadevaka *buddh. m, n* - мир (людей и) богов;
 यश्चापि ते भाषति कश्चि सत्त्वो अनुमोदयामीति वदेत वाचम्।
 anu√modaya (caus. *om anu√mud*) - выражать одобрение, разрешать;
 मूर्ध्नेन चेदं प्रतिगृह्य सूत्रं अविवर्तिकं तं नरु धारयाहि॥ १०६॥
 दृष्टाश्च तेनो पुरिमास्तथागताः सत्कारु तेषां च कृतो अभूषि।
 purima *buddh.* - прошлый, предыдущий, предшествующий; восточный;
 श्रुतश्च धर्मो अयमेवरूपो य एत सूत्रं अभिश्रद्दधेत॥ १०७॥
 अहं च त्वं चैव भवेत दृष्टो अयं च सर्वो मम भिक्षुसंघः।
 दृष्टाश्च सर्वे इमि बोधिसत्त्वा ये श्रद्दधे भाषितमेत मह्यम्॥ १०८॥
 सूत्रं इमं बालजनप्रमोहनमभिज्ञज्ञानान ममैत भाषितम्।
 विषयो हि नैवास्तिह श्रावकाणां प्रत्येकबुद्धान गतिर्न चात्र॥ १०९॥
 अधिमुक्तिसारस्तुव शारिपुत्र किं वा पुनर्मह्य इमेऽन्यश्रावकाः।
 adhimukti *buddh. f* - большое усердие, сильная преданность, рвение, старание;
 sāra - сильный, крепкий, лучший, ценный; *m* сердцевина, сила, ценность, суть, сущность;
 एतेऽपि श्रद्धाय ममैव यान्ति प्रत्यात्मिकं ज्ञानु न चैव विद्यते॥ ११०॥
 मा चैव त्वं स्तम्भिषु मा च मानिषु मायुक्तयोगीन वदेसि एतत्।
 stambhin - тугой, крепкий, медлительный; высокомерный; *buddh.* испуганный;
 mānin - гордый, сердитый, капризный;
 बाला हि कामेषु सदा प्रमत्ता अजानका धर्मु क्षिपेयु भाषितम्॥ १११॥
 √kṣip VI P. - бросать, разрушать, губить, терять, утрачивать;
 उपायकौशल्य क्षिपित्व मह्यं या बुद्धनेत्री सद लोकि संस्थिता।
 भृकुटिं करित्वान क्षिपित्व यानं विपाकु तस्येह शृणोहि तीव्रम्॥ ११२॥
 bhṛkuṭi *f* - сдвигание бровей, нахмуривание (выражение неодобрения);
 vipāka *m* - приготовление (пищи), созревание, следствие, награда, воздаяние;
 क्षिपित्व सूत्रं इदमेवरूपं मयि तिष्ठमाने परिनिर्वृते वा।
 भिक्षूषु वा तेषु खिलानि कृत्वा तेषां विपाकं ममिहं शृणोहि॥ ११३॥
 khila *n* - грубость, жестокость, суровость;
 च्युत्वा मनुष्येषु अवीचि तेषां प्रतिष्ठ भोती परिपूर्णकल्पात्।

avīci *m*, naraka *m, n* - ад; адские миры;
 ततश्च भूयोऽन्तरकल्प नेकांश्च्युताश्च्युतास्तत्र पतन्ति बालाः॥ ११४॥
 यदा च नरकेभ्य च्युता भवन्ति ततश्च तिर्यक्षु व्रजन्ति भूयः।
 सुदुर्बलाः श्वानशृगालभूताः परेष क्रीडापनका भवन्ति॥ ११५॥
 वर्णेन ते कालक तत्र भोन्ति कल्माषका व्राणिक कण्डुलाश्च।
 kālaka *buddh.* - черный;
 kalmāṣaka *buddh.* - пятнистый;
 vṛāṇika *buddh.* - покрытый ранами, израненный;
 kaṇḍūla - зудящий, чешущийся;
 निर्लोमका दुर्बल भोन्ति भूयो विद्वेषमाणा मम अग्रबोधिम॥ ११६॥
 जुगुप्सिता प्राणिषु नित्य भोन्ति लोष्टप्रहाराभिहता रुदन्तः।
 loṣṭa *m, n* - глыба, ком;
 दण्डेन संत्रासित तत्र तत्र क्षुधापिपासाहृत शुष्कगात्राः॥ ११७॥
 sañ√tras I P. - дрожать, испугаться;
 उद्ध्राथ वा गर्दभ भोन्ति भूयो भारं वहन्तः कशदण्डताडिताः।
 kaśa *m* - бич, плеть, кнут;
 आहारचिन्तामनुचिन्तयन्तो ये बुद्धनेत्री क्षिपि बालबुद्धयः॥ ११८॥
 पुनश्च ते क्रोष्टुक भोन्ति तत्र बीभत्सकाः काणक कुण्ठकाश्च।
 kroṣṭuka *m* - шакал;
 kāṇa(ka) - кривой, одноглазый; слепой;
 kuṇṭhaka, kuṇḍaka *buddh.* - обезображенный, изувеченный;
 उत्पीडिता ग्रामकुमारकेहि लोष्टप्रहाराभिहताश्च बालाः॥ ११९॥
 ततश्च्यवित्वान च भूयु बालाः पञ्चाशतीनां सम योजनानाम्।
 दीर्घात्मभावा हि भवन्ति प्राणिनो जडाश्च मूढाः परिवर्तमानाः॥ १२०॥
 jaḍa - холодный, неподвижный; тупой, глупый;
 अपादका भोन्ति च क्रोडसक्किनो विखाद्यमाना बहुप्राणिकोटिभिः।
 kroḍa *m* - грудь;
 -sakkin -двигающийся, передвигающийся;
 सुदारुणां ते अनुभोन्ति वेदनां क्षिपित्व सूत्रं इदमेवरूपम्॥ १२१॥
 anu√bhū I P. - быть, достигать; чувствовать, терпеть, переносить;
 vedanā *f* - боль, страдание;
 पुरुषात्मभावं च यदा लभन्ते ते कुण्ठका लङ्गक भोन्ति तत्र।
 laṅgaka - хромой, парализованный;
 कुब्जाथ काणा च जडा जघन्या अश्रद्धधन्ता इम सूत्र मह्यम्॥ १२२॥
 kubja - горбатый, кривой;
 jaghanya - последний, самый низкий;
 अप्रत्यनीयाश्च भवन्ति लोके पूती मुखात्तेष प्रवाति गन्धः।
 apratyaniya *buddh.* - враждебный, неприязненный, нежеланный;
 यक्षग्रहो उक्रमि तेष काये अश्रद्धधन्तानिम बुद्धबोधिम॥ १२३॥
 ava√kram - сходить, хватывать;
 दरिद्रका प्रेषणकारकाश्च उपस्थायका नित्य परस्य दुर्बलाः।
 preṣaṇa *n* - посылка, вызов; приказ, поручение;
 upasthāyaka *m* - слуга;

आबाध तेषां बहुकाश्च भोन्ति अनाथभूता विहरन्ति लोके॥ १२४॥

ābādha *m* - боль, страдание; неприятность, беда;

यस्यैव ते तत्र करोन्ति सेवनामदातुकामो भवती स तेषाम्।

दत्तं पि चो नश्यति क्षिप्रमेव फलं हि पापस्य इमेवरूपम्॥ १२५॥

यच्चापि ते तत्र लभन्ति औषधं सुयुक्तरूपं कुशलेहि दत्तम्।

yukta-rūpa - подходящий, соразмерный;

तेनापि तेषां रुज भूय वर्धते सो व्याधिरन्तं न कदाचि गच्छति॥ १२६॥

अन्येहि चौर्याणि कृतानि भोन्ति डमराथ डिम्बास्तथ विग्रहाश्च।

saugya *n* - кража, воровство;

ḍamara *m* - волнение, возмущение, восстание; драка;

ḍimba *m, n* - беспорядки, волнение, бунт, восстание;

vigraha *m* - война, спор; внесение раскола;

द्रव्यापहाराश्च कृतास्तथान्यैर्निपतन्ति तस्योपरि पापकर्मणः॥ १२७॥

न जातु सो पश्यति लोकनाथं नरेन्द्रराजं महि शासमानम्।

jātu *adv.* - возможно, вообще; когда-нибо; na jātu - никогда;

तस्याक्षणेष्वेव हि वासु भोति इमां क्षिपित्वा मम बुद्धनेत्रीम्॥ १२८॥

akṣaṇa *m, n* - неподходящее или несвоевременное рождение (рождение в аду, голодным духом, животным, долгоживущим богом, асурой, в варварской стране, с ложными воззрениями, глупому ("с вялым умом"), когда Будда не проповедует учение);

vāsa *n* - дом, пребывание;

न चापि सो धर्मं शृणोति बालो बधिरश्च सो भोति अचेतनश्च।

badhira - глухой;

क्षिपित्वा बोधीमिममेवरूपामुपशान्ति तस्यो न कदाचि भोति॥ १२९॥

upaśānti *m* - тишина, спокойствие;

सहस्रं नेका नयुतांश्च भूयः कल्पान कोट्यो यथ गङ्गवालिः।

payuta *m pl.* - сто тысяч миллионов, множество;

vālikā *f buddh.* - песок, песчинки;

जडात्मभावो विकलश्च भोति क्षिपित्वा सूत्रं इमु पापकं फलम्॥ १३०॥

vikala - неполный, испорченный, изувеченный, слабый;

उद्यानभूमि नरकोऽस्य भोति निवेशनं तस्य अपायभूमिः।

bhūmi *buddh. f* - положение, состояние;

arāya *m* - упадок, разрушение, вред, ущерб; конец, отправление; *buddh.* бедственное положение или состояние (в аду, среди животных или голодных духов);

खरसूकरा क्रोष्टुक भूमिसूचकाः प्रतिष्ठितस्येह भवन्ति नित्यम्॥ १३१॥

khara *m* - осел, мул;

sūkara *m* - свинья;

sūcaka - указывающий на ч.-л., выражающий ч.-л.;

bhūmi-sūcaka *buddh. m* - собака (сомнительно);

मनुष्यभावत्वमुपेत्य चापि अन्धत्व बधिरत्व जडत्वमेति।

परप्रेष्य सो भोति दरिद्रं नित्यं तत्कालि तस्याभरणानिमानि॥ १३२॥

ābharāṇa *n* - украшение, убор;

वस्त्राणि चो व्याधयु भोन्ति तस्य व्रणान कोटीनयुताश्च काये।

विचर्चिका कण्डु तथैव पामा कुष्ठं किलासं तथ आमगन्धः॥ १३३॥

vicarcikā *f* - чесотка;

kaṇḍu *f* - зуд;
pāman *m* - парша, чесотка;
kuṣṭha *n* - проказа;
kilāsa *n* - белая проказа; белое пятно от проказы;
āma *m* - болезнь;

सत्कायदृष्टिश्च घनास्य भोति उदीर्यते क्रोधबलं च तस्य।

satkāya *buddh. m* - реальность, реальное существование тела, индивидуальность, личность;
satkāya-dṛṣṭi *buddh. f* - вера в наличие индивидуальности, собственного "я";
ghana - твердый, крепкий, плотный, густой;
ava√dar IX P. - разрывать, раскалывать, лопаться;

संरागु तस्यातिभृशं च भोति तिर्याण योनीषु च सो सदा रमी॥ १३४॥

saṃrāga *m* - страсть, красный цвет;

सचेदहं शारिसुताद्य तस्य परिपूर्णकल्पं प्रवदेय दोषान्।

यो ही ममा एतु क्षिपेत सूत्रं पर्यन्तु दोषाण न शक्य गन्तुम्॥ १३५॥

pariyanta *m* - граница, край, предел;

संपश्यमानो इदमेव चार्थं त्वां संदिशामी अहु शारिपुत्र।

saṃ√diś VI P. - приказывать, указывать, поручать, разъяснять;

मा हैव त्वं बालजनस्य अग्रतो भाषिष्यसे सूत्रमिमेवरूपम्॥ १३६॥

agrataś *adv.* - перед, впереди, с начала;

ये तू इह व्यक्त बहुश्रुताश्च स्मृतिमन्त ये पण्डित ज्ञानवन्तः।

vyakta - мудрый, умный, ученый;

smṛtimant - осознающий; сознательный; осведомленный;

ये प्रस्थिता उत्तममग्रबोधिं तान् श्रावयेस्त्वं परमार्थमेतत्॥ १३७॥

paramārtha (parama-artha) *m* - действительность, реальность, истина;

दृष्टाश्च येही बहुबुद्धकोट्यः कुशलं च यै रोपितमप्रमेयम्।

kuśala *buddh. n* - добродетель, заслуга;

अध्याशयाश्चा दृढ येष चो स्यात्तान्श्रावयेस्त्वं परमार्थमेतत्॥ १३८॥

adhyāśaya *m* - намерение, стремление, решимость;

ये वीर्यवन्तः सद मैत्रचित्ता भावेन्ति मैत्रीमिह दीर्घरात्रम्।

dīrgharātram (dīrgha-rātram) *buddh. adv.* - долго, долгое время;

उत्सृष्टकाया तथ जीविते च तेषामिदं सूत्र भणेः समक्षम्॥ १३९॥

√bhaṅ I P. - говорить, звать, называть;

अन्योन्यसंकल्प सगौरवाश्च येषां च बालेहि न संस्तवोऽस्ति।

saṃkalpa *m* - решение, воля, желание;

gaurava *n* - тяжесть, важность, достоинство; глубокое уважение;

saṃstava *m* - восхваление; близкое общение, знакомство;

ये चापि तुष्टा गिरिकन्दरेषु तान्श्रावयेस्त्वं इद सूत्र भद्रकम्॥ १४०॥

kandara *n* - пещера, нора; ущелье, горная долина;

कल्याणमित्रांश्च निषेवमाणाः पापांश्च मित्रान्परिवर्जयन्तः।

pari√varj I P. - избегать, уклоняться;

यानीदृशान् पश्यसि बुद्धपुत्रांस्तेषामिदं सूत्र प्रकाशयेसि॥ १४१॥

pra√kāśaya *caus.* - освещать, разъяснять, раскрывать;

अच्छिद्रशीला मणिरत्नसादृशा वैपुल्यसूत्राण परिग्रहे स्थिताः।

acchidra - целый, неповрежденный, безошибочный;

vaiṇulya *n* - объем, размер, величина; *buddh.* ч.-л. большого объема, развитие;

paṅgraha *m* - окружение, восприятие, взятие, овладение ч.-л., приобретение знаний, женитьба;
 पश्येसि यानीदृश बुद्धपुत्रांस्तेषाग्रतः सूत्रमिदं वदेसि॥ १४२॥
 अक्रोधना ये सद आर्जवाश्च कृपासमन्वागत सर्वप्राणिषु।
 āṅjava - честный;
 सगौरवा ये सुगतस्य अन्तिके तेषाग्रतः सूत्रमिदं वदेसि॥ १४३॥
 यो धर्मु भाषे परिषाय मध्ये असङ्गप्राप्तो वदि युक्तमानसः।
 pariṣā *f* - собрание;
 दृष्टान्तकोटीनयुतैरनेकैस्तस्येद सूत्रं उपदर्शयेसि॥ १४४॥
 मूर्ध्नाञ्जलिं यश्च करोति बद्ध्वा सर्वज्ञभावं परिमार्गमाणः।
 paṅmārga *m* - поиски, разыскивание;
 दशो दिशो योऽपि च चक्रमेत सुभाषितं भिक्षु गवेषमाणः॥ १४५॥
 caṅkram *buddh.* (*int. om* √kram) *P.* - бродить, странствовать, скитаться;
 वैपुल्यसूत्राणि च धारयेत न चास्य रुच्यन्ति कदाचिदन्ये।
 √dhar (*caus. dhāraya* с тем же значением) *I U.* - держать, сохранять, утверждать, продолжать,
 удерживать, переносить, терпеть; иметь, хранить; цитировать;
 √ruc (*rucyati*) *buddh.* - радоваться, нравиться;
 एकां पि गाथां न च धारयेऽन्यतस्तं श्रावयेस्त्वं वरसूत्रमेतत्॥ १४६॥
 तथागतस्यो यथ धातु धारयेत्तथैव यो मार्गति कोचि तं नरः।
 एमेव यो मार्गति सूत्रमीदृशं लभित्व यो मूर्धनि धारयेत॥ १४७॥
em buddh. - так, таким образом (*часто em eva*);
 अन्येषु सूत्रेषु न काचि चिन्ता लोकायतैरन्यतरैश्च शास्त्रैः।
 lokāyata (*loka-āyata*) - материалистический; *m* материалист;
 बालान एतादृश भोन्ति गोचरास्तांस्त्वं विवर्जित्व प्रकाशयेरिदम्॥ १४८॥
 gosara *m* - пастбище; сфера, область действия, кругозор;
 पूर्णं पि कल्पं अहु शारिपुत्र वदेयमाकार सहस्रकोट्यः।
 ākāra *m* - форма, внешний вид, выражение лица; *buddh.* нрав, характер;
 ये प्रस्थिता उत्तममग्रबोधिं तेषाग्रतः सूत्रमिदं वदेसि॥ १४९॥

इत्यार्यसद्धर्मपुण्डरीके धर्मपर्याये औपम्यपरिवर्तो नाम तृतीयः॥

dharmaparyāya *m* - религиозный трактат, способ (изложения) учения; фрагмент текста;